

KARKONOSKI PARK NARODOWY

Czar Karkonoszy

SPRÁVA KRKONOŠKÉHO NÁRODNÍHO PARKU

www.krnapp.cz

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNI FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Tento projekt je spolufinancován
Státním fondem životního prostředí ČR
na základě rozhodnutí ministra životního prostředí.
www.mzp.cz www.sfzp.cz

Karkonosze w liczbach

Powierzchnia: 639 km² (czeska strona Karkonoszy 454 km², polska strona Karkonoszy 185 km²)

Rozpiętość wysokościowa: od 400 do 1 603 m n.p.m.

Najwyższy szczyt: Śnieżka (1 603 m n.p.m.)

Klimat: wilgotny, chłodny i znacznie zmienny, średnia roczna temperatura od + 6 do 0 °C, 800–1 600 mm opadów rocznie, 150–300 cm śniegu, na grzbietach śnieg leży do 180 dni w roku

Główne rzeki: Łaba [czes. Labe], Biała Łaba [czes. Bílé Labe], Upa [czes. Úpa], Jizerka, Jizera, Mumlava, Kamienna, Wrzosówka, Podgórna, Łomnica i Jedlica

Najbardziej znane wodospady: Labský, Pančavský, Mumlavský, Úpský, Pudlavy, Szklarky, Wrzosówki, Podgórné, Kamieńczyku

Skład geologiczny: granit, gnejs, łupki krystaliczne, fility, kwarcyty

Stopnie vegetacyjne: podgórski (480–800 m n.p.m. – lasy liściaste i mieszane lasy górskie) • górski (800–1 200 m n.p.m. – lasy świerkowe, łąki górskie) • dolny alpejski (1 200–1 450 m n.p.m. – porosty kosodrzewiny, torfowiska, trawiasta tundra i kary lodowcowe) • górny alpejski (1 450–1 602 m n.p.m. – tundra porostowa)

Główne drzewa: sosna górska (sosna kosa, kosodrzewina), brzoza brodawkowata i brzoza karpacka, buk zwyczajny, jesion wyniosły, klon jawor, jodła pospolita, jarząb pospolity, olsza szara, świerk pospolity

Liczba gatunków roślin kwitnących (naczyniowych): ponad 1 200

Najbardziej znane z nich: gorzyczka trojeściowa, jarząb sudecki, jastrzębiec alpejski, sasanka alpejska, pięciornik złoty, malina moroszka, pierwiosnka małeńka, zawilec narcyzowy, bliźniczka psia trawka, wełnianka pochwowata, fiołek sudecki, dzwonek karkonoski, gnidosz sudecki

Liczba gatunków kręgowców: ponad 320 gatunków, w tym 60 gatunków systematycznie występujących ssaków, 278 gatunków ptaków gnieźdzących lub migrujących

Najbardziej znane z nich: sarny i jelenie, borsuk, lis rudy, kuna leśna i skalna, dzik, świergotek łąkowy i górski, krzyżodziób świerkowy, cietrzew zwyczajny, myszołów, pliszka siwa i górska, podróżniczek, żmija, jaszczurka żyworodna, traszka górska, żaba trawna

Najważniejsze zjawiska przyrody nieożywionej: lodowcowe kary, doliny i moreny, tory, gleby erodowane mrozem, terasy krioplanacyjne, rumowiska periglacialne, lawiny śniegowe i ziemne, wodospady, olbrzymie kotły, torfowiska

Parki narodowe: po czeskiej stronie założony w 1963 roku, po polskiej w 1959 roku

Dyrekcja KRNP: Dobrovského 3, 543 11 Vrchlabí, Republika Czeska

Dyrekcja KPN: ul. Chałubińskiego 23, 58–570 Jelenia Góra-Sobieszów, Polska

Centra informacyjne Dyrekcji KRNP: Vrchlabí, Pec pod Sněžkou, Špindlerův Mlýn, Harrachov

Centra informacyjne Dyrekcji KPN: Sobieszów, Szklarska Poręba, Karpacz, Domek Myśliwski

Roczna frekwencja w Karkonoszach: czeska strona 3,8 miliona, polska 2,5 miliona

Sieć tras turystycznych: czeska strona 800 km letnich i zimowych oznakowanych tras, polska strona 230 km

Grzbiety i doliny

Karkonosze rozciągają się na długości niemal 30 km w kierunku północny zachód-południowy wschód i tworzą naturalną granicę między Republiką Czeską i Polską. W wyższych partiach są wyraźne dwa główne grzbiety – Śląski grzbiet (czes. Slezský lub Hraniční hřbet), którym prowadzi granica państwowa między Polską i Czechami, oraz Czeski Grzbiet (czes. Český hřbet lub Vnitřní hřbet). Między nimi w okolicy schronisk Luční i Labské boudy rozciągają się dwie rozległe względnie

wyrównane powierzchnie, tzw. etchpleny z subarktycznymi torfowiskami wysokimi, porostami kosodrzewiny i północnymi murawami bliźniczkowymi. Na południe wychodzi z obu grzbietów wiele karkonoskich rozwidleń, między którymi potoki górskie uformowały głębokie i wąskie lesiste doliny. Północna polska strona gór, zbudowana przeważnie z granitu, opada stromymi i krótkimi zboczami z Grzbietu Śląskiego aż do rozległej Kotliny Jeleniogórskiej.

Klimat w Karkonoszach

Karkonosze są wysokimi górami, w Republice Czeskiej najwyższymi, są bardzo zimne, wilgotne i wietrzne. Panuje tu najbardziej surowy klimat ze wszystkich europejskich średnich gór. Różnice między piękną pogodą pod górami i warunkami wysoko na grzbietach poznał tu chyba każdy gość. Kombinacja wysokości, mgły, niskiej temperatury i silnego wiatru jest bardzo niebezpieczna

w lecie i w zimie. Do chłodnego klimatu dostosowała się też przyroda górską, która przypomina północ Europy. Respekt ludzi wobec przyrody wysokogórskiej jest zatem uzasadniony. Lekceważenie klimatu karkonoskiego z pewnością nie opłaca się. Również latem w Karkonoszach może nas zaskoczyć cokolwiek. Na przykład gęsta mgła. Mgła zakrywa grzbiety gór aż 150 dni w roku. Oznakowanie traserami wzdłuż dróg jest zatem ratunkiem w największej potrzebie. Górale je tu stosują i utrzymują już co najmniej 300 lat.

Góry w zimie

Doskonale warunki śniegowe przyciągają do Karkonoszy miłośników najróżniejszych sportów zimowych i turystyki. Od końca listopada do końca kwietnia Karkonosze leżą pod pokrywą śniegową, która nierzadko sięga trzymetrowej wysokości. Zaśnieżone błonie z osobliwymi kształtami otulonych szronem drzew, pomarszczona powierzchnia śniegu wymodelowana przez gwałtowne wichry na zboczach i grzbietach gór, oraz potężne nawisy na krawędziach cyrków polodowcowych, które na wiosnę spadają

do doliny w postaci lawin śnieżnych – to jest koloryt sześciu miesięcy, kiedy władzę nad karkonoską przyrodą przejmuje zima.

Nawet w czerwcu spotkamy się tu z jaskrawymi polami firnowymi, do których należy też *Mapa republiki*. Powstaje ona regularnie na południowym zboczu szczytu Studziennej Góry (czes. Studniční hora) a wysokość pokrywy śniegowej tam w niektórych latach przekracza nawet 15 metrów. Przy dobrej widoczności Mapa republiki jest widoczna nawet z miejscowości Hradec Králové na odległość 70 km.

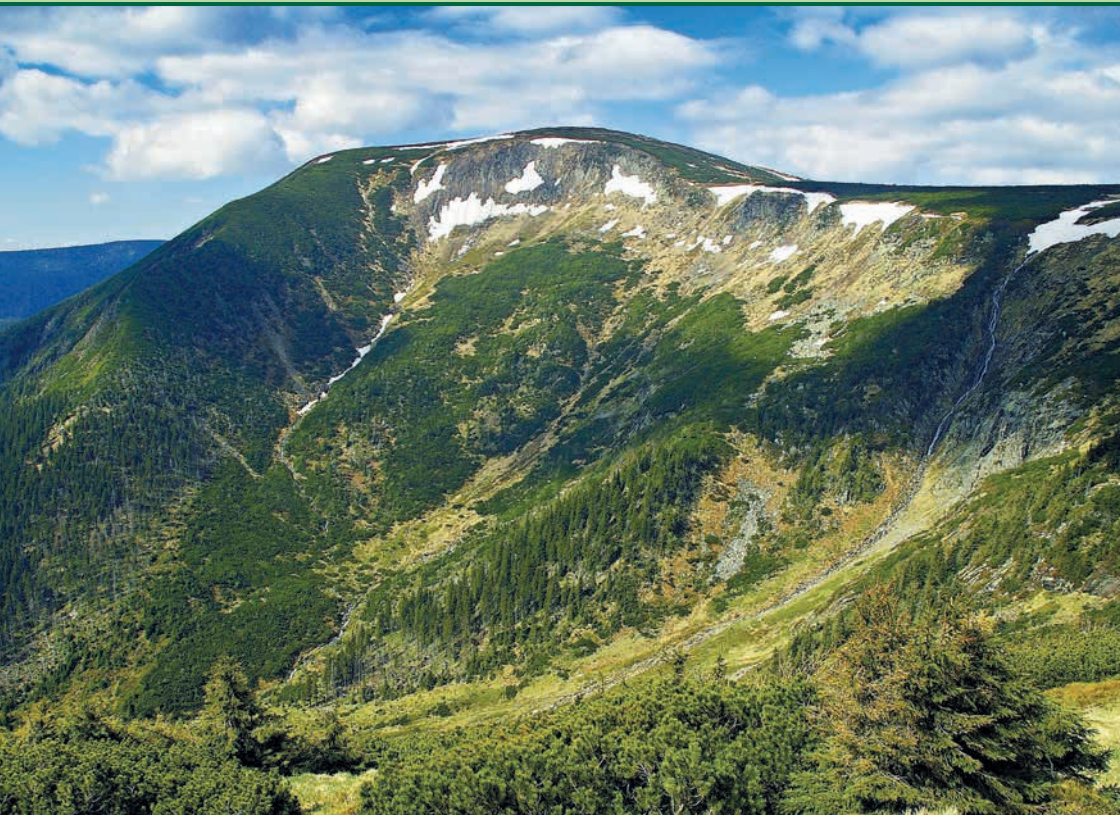

Na szczycie Karkonoszy

Z wysokości 1603 metrów nad poziomem morza przed oczami zdobywców najwyższej karkonoskiej i jednocześnie czeskiej góry przy pięknej pogodzie rozciągają się niepowtarzalne widoki w głąb Olbrzymiego Dołu (czes. Obří důl) i rozległe widoki na czeskie i polskie podgórze Karkonoszy. To tutaj lodowce i potoki górskie dawno temu wymodelowały wyraźny trójkątny ostrośłup Śnieżki, który swoją białą czapą od dawna przyciągał uwagę mieszkańców okolicznych nizin. Górale jej szczyt zdobyli dopiero w XIII wieku, później wybudowali tu kaplicę św. Wawrzyńca, schroniska turystyczne i stację meteorologiczną. Szczyt najwyższej góry Karkonoszy ze średnią temperaturą roczną

zaledwie $+0,2^{\circ}\text{C}$ należy do najzimniejszych i najbardziej surowych miejsc w Europie środkowej. Silny wiatr, mgła i deszczowa pogoda, nierzadko też śnieg pośrodku lata bywa częstym towarzyszem turystów, którzy wspinaczkę na szczyt mogą odbyć kilkoma dostępnymi trasami. Na przeciwległych zboczach szczytu Studzienna Góra (czes. Studniční hora) leżą tajemnicze miejsca zwane Krakonošova i Čertova zahrádka z bogatą górską florą, a jeżeli przejdziemy przez rozległy płaskowyż do odległego schroniska Luční bouda, na chwilę otoczy nas też wyjątkowy świat torfowiska Úpské rašeliniště, który uderzająco przypomina krajobraz na dalekiej północy Europy.

Wyspa Arktyki w środku Europy

Kto raz przeżył porządną wichurę koło kapliczki na przełęczy Modré sedlo, nieważne czy w lecie, czy też w zimie, zrozumie, dlaczego Karkonosze już mają na swoim koncie tyle ofiar, chociaż są to góry małe i niskie. To, co potrafi uprzykrzyć gościom wyprawę na grzbiety Karkonoszy, a nawet stanowić zagrożenie dla ich życia, stanowi dla zimnolubnych mieszkańców z królestwa roślin i zwierząt coś zupełnie normalnego. Przyroda na grzbiecach Karkonoszy na tyle przypomina tundrę na dalekiej północy, że najwyższe czeskie góry zasłużenie otrzymały przydomek *wyspa Arktyki pośrodku Europy*. Grzbiety gór, gdzie

panuje surowy mroźny i wietrzny górski klimat, pokrywa ponad 180 dni w roku śnieg, a średnie temperatury roczne w Karkonoszach nie przekraczają $+6^{\circ}\text{C}$. Jest to ojczyzna wytrwałych krzewów, roślin trawiastych, mchów i odpornych na mróz porostów, świat chybotliwych torfowisk, kamienistych rumowisk i głęboko przemarzających gleb, które mróz i lód ułożył w osobliwe wzory.

Śladami dawnych lodowców

Głębokie wody dwóch jezior po polskiej stronie gór zdradzają dawną historię Karkonoszy. W okresie silnego ochłodzenia całej półkuli północnej na początku czwartorzędzie ze Skandynawii niemal aż do północnego podnóża Karkonoszy rozciągał się olbrzymi kontynentalny lodowiec. W jego okolicy panował taki chłód (klimat peryglacjalny), że na zboczach Karkonoszy zaczęły powstawać lokalne lodowce, które na swojej drodze modelowały oblicze gór. Końce zlodowaciałych dolin uzyskały kształt głębokich skalistych amfiteatrów – cyrków polodowcowych – a w niżej położonych

częściach doliny mają kształt koryt lodowcowych – zaoblony kształt litery U (np. Olbrzymi Dół i Łabski Dół (czes. Obří i Labský důl)).

Lodowce na swojej drodze nagromadziły w wielu miejscach w dolinach stopy kamieni, piasku i gliny – moreny lodowcowe. W niektórych miejscach moreny doskonale zagrodziły doliny, w wyniku czego wody z topniejącego śniegu i lodu wytworzyły głębokie jeziora. Mały i Duży Staw (czes. Malý i Velký Rybník) na północnych zboczach Karkonoszy, sięgające głębokości 7 i 24 metrów, są takim świadectwem epoki lodowcowej.

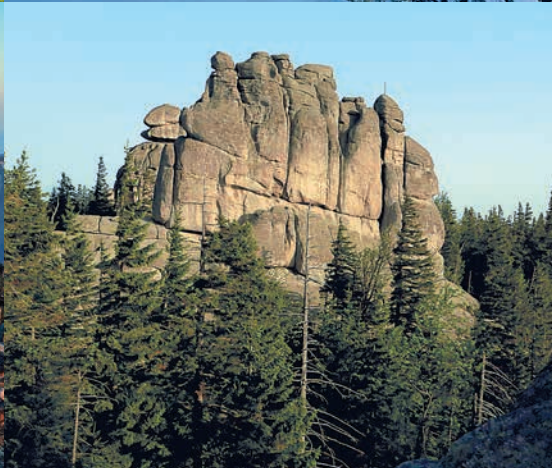

Zamki skalne na grzbietach gór

Mróz, lód, woda i wiatr modelowały też niezlodowaciałe grzbiety gór i w licznych miejscach siły przyrody pozostawiły dowody swojej potęgi w postaci osobliwie popękanych, odizolowanych granitowych skałek w kształcie bochenków. Powstawały w dwóch znacznie różniących się etapach geologicznych – w tropikalnym i wilgotnym klimacie drugorzędu a następnie w mroźnym klimacie na przełomie trzeciorzędu i w czwartorzędzie, kiedy „wynurzyły się” nad powierzchnię terenu po rozniesieniu przez wodę i wiatr mniej odpornych i szybciej wietrzejących skał niżej do doliny.

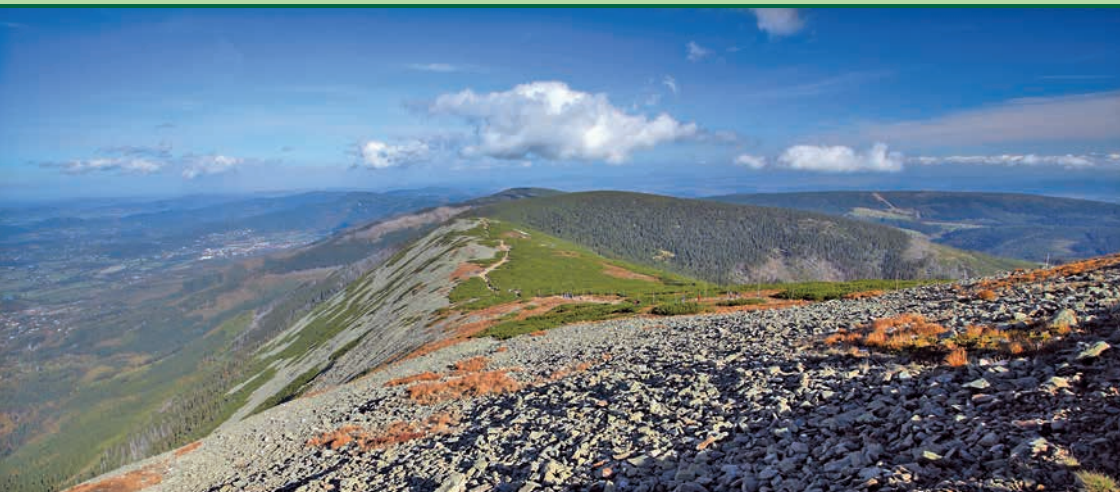
Osobliwe kształty tych formacji były dla naszych przodków bogatym źródłem inspiracji w szukaniu nazw poszczególnych skałek. Do najbardziej znanych należą na przykład Pielgrzymy (Poutníci) i Słonecznik (Polední kámen) niedaleko Wielkiego Stawu, Śląskie i Czeskie Kamienie (Dívčí i Mužské kameny), Łabski Szczyt (Violík), Twarożnik (Tvarožník), Harrachovy kameny, Kukułcze Skały (Kukaččí skály) i wiele innych dominant na obu głównych grzbietach Karkonoszy.

Zbocza pełne kamieni

Najwyższe zbocza obu głównych karkonoskich grzbietów pokrywają rzucające się w oczy gołoborza tworzone przez głązy rozmaitych kształtów i wielkości. Już z daleka zwracają na siebie uwagę swoim żółto-zielonym kolorem, który mają na sumieniu gęste skupiska drobnych porostów na powierzchni kamieni. Wśród nich dominuje wzorec geograficzny, którego popękana powierzchnia rzeczywiście przypomina mapę. Dlatego też w języku czeskim jest nazywany mapownikiem. Gołoborza, nazywane naukowo blokowiskami peryglacjalnymi, powstawały pod wpływem mrozu i lodu przede wszystkim w dawnych epokach lodowcowych. Woda deszczowa ściekająca

do szczelin w skałach w mroźnym klimacie przedpola lodowców wielokrotnie zamarzała zwiększając swoją objętość o jedną dziesiątą i lodowe kliny bez problemów potrafiły sobie poradzić z twardą skałą. Powierzchnia granitu lub łupków tuszczkowych stopniowo się rozpadała na głazy o różnych kształtach. Stopniowo w ten sposób powstawały rzucające się w oczy gołoborza z kamieni i głazów. Granit, który jest budulcem Śląskiego

Grzbietu, rozpada się na raczej obłe głazy i cały grzbiet ma wyraźny obły kształt, łupki tuszczkowe i kwarcyty, które są budulcem na przykład masywu Śnieżki i większej części Czeskiego Grzbietu, wietrzeją do postaci drobnych odłamków o ostrych krawędziach. Jest to dobrze widoczne na kształcie Kozich Grzbietów (czes. Kozí hřbety) lub Czarnego Grzbietu (czes. Obří hřeben), który rozciąga się na wschód od Śnieżki.

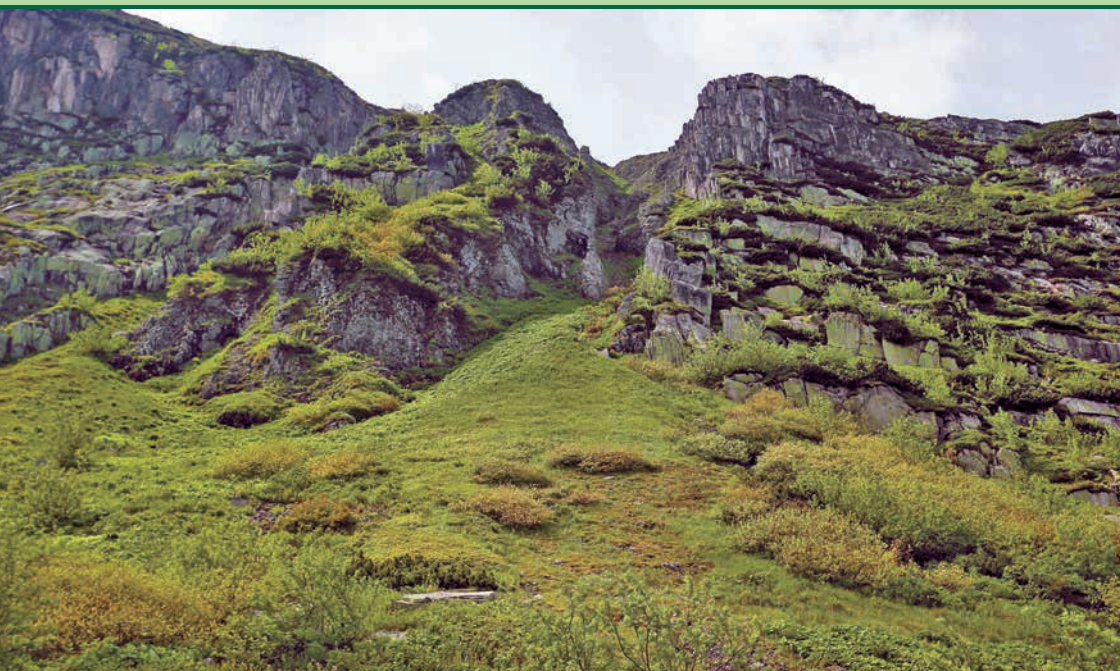
Karkonoskie kotły

Pomimo tego, że Karkonosze mają przeważnie obłe kształty średnich gór, jeżeli dotrzemy do dowolnego z piętnastu karkonoskich kotłów, kolebek dawnych lodowców, otoczy nas prawdziwa wysokogórska sceneria skalistych urwisk Kotła Upy (czes. Úpská jáma), Jam Studziennych (czes. Studniční jámy), Kotłów Wielkiego i Małego Stawu, Jam Kotelnych lub Łabskich (czes. Kotelní lub Labské jámy). Najbardziej dramatyczne są jednak Śnieżne Kotły (czes. Sněžné jámy), para kotłów polodowcowych w zachodniej części polskich Karkonoszy. Dziko postrzępione granitowe skały tworzą urwisko o głębokości ponad 200 metrów, a ponieważ kotły znajdują się na północnych zacienionych zboczach, u podnóża stromych skalnych

ścian często leżą jeszcze późnym latem potężne pola śniegowe, od których kotły otrzymały swoją nazwę. Z punktów widokowych przy górnym skraju kotłów można rozpoznać zarośnięte kosodrzewiną moreny lodowcowe przy dnie Wielkiego Śnieżnego Kotła i kilka małych jeziorzek lodowcowych. Uważny obserwator przy tym na pewno zda sobie sprawę z tego, jak wyraźna jest różnica między stromym i urozmaiconym krajobrazem polskiej i czeskiej strony Karkonoszy. Idąc ścieżką po dnie obu kotłów będziemy mieli wrażenie, że jesteśmy w Tatrach lub Alpach.

Wysoko na zboczach Małego Śnieżnego Kotła między granitowymi ścianami znajduje się zabarwiona na ciemno bazaltowa żyła wzbogacająca glebę w odżywcze minerały. W żadnym przewodniku turystycznym ani

podręczniku specjalistycznym nie brakuje wzmianki o tym najbogatszym klejnocie przyrodniczym Karkonoszy. W odróżnieniu od innych kottłów Śnieżne kottły nie mają żadnego wodospadu; najbliższy jest dopiero Kamieńczyk koło Szklarskiej Poręby, który ze swoją wysokością 27 metrów należy wraz z wodospadem Szklarki (ponad 13 m) do najbardziej atrakcyjnych wodospadów na północnych zboczach gór.

Kozie Grzbiety (czes. Kozí hřbety)

Wyraźna linia grzbietu górskiego nad Svatým Petrem należy do trwałych widoków tego znanego ośrodka górskiego. W zimie silne wiatry nawiewają na zawietrzną stronę ostrej krawędzi Kozich Grzbietów tak duże warstwy śniegu, że bywa tylko kwestią czasu, kiedy ruszą w dół i zsuną się w postaci lawin śnieżnych w stronę Dołu Białej Łaby (czes. Důl Bílého Labe) lub do kotła Dlouhý důl. To samo regularnie dzieje się na zboczach masywu szczytu Łącznej Góry (czes. Luční hora), drugiego najwyższego szczytu Karkonoszy (1 555 m n.p.m.). W naszym własnym interesie leży pokora wobec zimowego

niebezpieczeństwa w Karkonoszach. Po czeskiej i polskiej stronie gór jest ewidencjonowanych ponad 100 miejsc, gdzie regularnie występują lawiny. Obie trasy do schroniska Luční bouda są w zimie zamknięte z powodu zagrożenia lawinowego. Śnieg i lawiny jednak najwyraźniej nie przeszkadzają niskim krzewom sosny kosej – kosodrzewiny, której ciemnozielone porosty otaczają blokowiska i strome skalne stróżniki Kozich Grzbietów. Pokrywane pełzające pnie mówią wiele o uporze, z jakim potrafi ta sosna stawić czoła surowym warunkom w karkonoskiej tundrze. Pod ochroną tych krzewów żyją

liczne gatunki ptaków, drobnych ssaków i zwinnych owadów. Biegacz jest nawet świadkiem dawnych epok lodowcowych. Wtedy zbocza Kozich Grzbietów pokrywała stała pokrywa śniegowa i pola lodowe a dolinę Dlouhý důl modelowały tylko bystre potoki górskie, lawiny śnieżne i ziemne. Dopiero w XVI wieku górale dostali się do tych miejsc, założyli osadę, w podziemiach fedrowali miedź, srebro i rudy żelaza a dolina pod Kozimi Grzbietami otrzymała nowe oblicze.

Kotel

Uwagę przyjeżdżających do Karkonoszy z pewnością zwróci panorama gór, która pierwszy raz w całej swojej wielkości i wspaniałości pojawi się w miejscowości Horky u Staré Paky. Najpiękniejszy widok jest stąd na wiosnę, kiedy w tle budzącej się przyrody wysoko wznoszą się jeszcze zaśnieżone grzbiety najwyższych czeskich gór. Dominantą zachodnich Karkonoszy jest Kotel (1 435 m n.p.m.); na południowo-wschodnich zboczach, którego dawne lodowce wydrążyły Velká i Malá Kotelní jáma, para lodowcowych kotłów z bogatą wysokogórską przyrodą. Nie wolno przegapić pieszej wyprawy po

drodze nazwanej Horská silnice prezidenta Osvoboditele T. G. Masaryka z miejscowości Horní Mísečky, podczas której najlepiej poznamy dziki charakter otaczającego krajobrazu. Przy pięknej pogodzie widoczna jest również panorama rozciągająca się do Kotliny Czeskiej, gdzie wzrok przyciągają ruiny zamku Trosky, a na zachodzie masyw Jeszczedu, sceneria głębokich skalistych stromizn obu kotłów, ciemnozielone porosty kosodrzewiny na okolicznych zboczach i stara bukowa puszcza w dolinie rzeki Jizerki. W gęstej świerczynie w pobliżu puszczy jest ukryte Jezioro Mchowe – jedyne jezioro lodowcowe po czeskiej stronie gór. Dwie

czarne sylwetki na północnym skraju cyrku lodowcowego Velká Kotelní jáma są świadectwem ze znacznie późniejszego okresu. W pobliżu schroniska Vrbatova bouda stoi kamienna Mogiła Hanča i Vrbaty, przypominająca tragedię sportową podczas międzynarodowych zawodów narciarskich w 1913 roku. Bardziej odległą sylwetką jest formacja skalna Harrachovy kameny – osobliwe granitowe skały przypominające burzliwą historię geologiczną, kiedy mróz, wiatr i lód modelowały najwyższe grzbiety Karkonoszy.

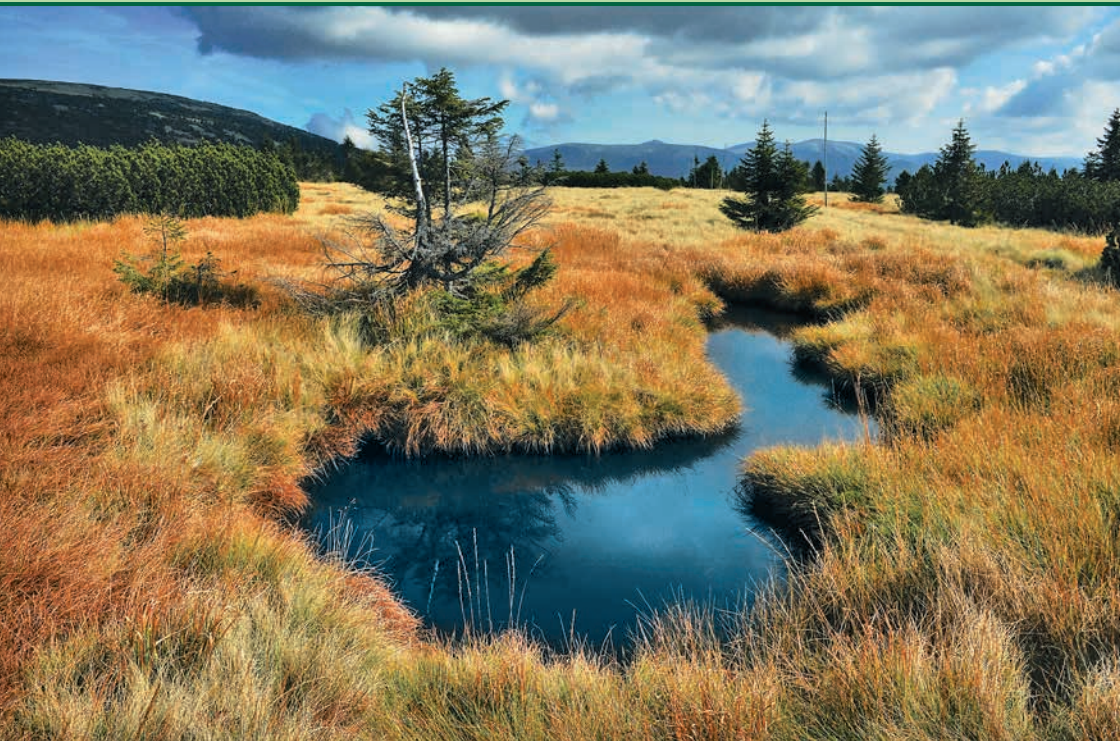

U źródeł wielkiej europejskiej rzeki

Pośrodku płaskowyżu na grzbietach zachodnich Karkonoszy na wysokości 1 386,6 metrów nad poziomem morza znajduje się jedno z najliczniej odwiedzanych miejsc tutejszych gór – źródła największej czeskiej rzeki Łaby. Co roku zmierzają tu dziesiątków tysięcy turystów, którzy chcą zobaczyć pierwsze metry najbardziej znanej czeskiej rzeki i herby 28 dużych miast, przez które ta wielka europejska rzeka płynie na swojej drodze do Morza Północnego pokonując 1 062 km, w tym 368 km na czeskim terytorium.

Od Źródeł Łaby prowadzą trasy turystyczne do schroniska Labská bouda lub niedalekiej wychodni skalnej Violík (1 472 m n.p.m.),

która wznosi się na czesko-polskiej granicy. Już pięć wieków temu w okolicy Źródeł Łaby prowadził jeden z najstarszych ziemskich szlaków solnych, tzw. Szlak Czeski, łączący Czechy i Śląsk. W 1684 roku wędrował nim hradecki biskup Jan z Talmberku, aby poświęcić źródło Łaby. Okoliczne monotonne żółtozłote łąki górskie ukrywają inną ciekawostkę Karkonoszy – torfowiska

arkto-alpejskie na łące Pančavská louka. W odległej przeszłości aż dotąd, wzdłuż skrajów potężnego skandynawskiego lodowca, rozciągała się tundra północna a jej wysłannicy, na przykład drobna malina moroszka, torfowiec Lindberga, gnidosz sudecki lub żagnica sina, żyją tu do dziś jako świadkowie epok lodowcowych.

Na granicy dwóch mórz

Głębokie lesiste doliny z kamienistymi korytami górskich potoków i rzek – tak wygląda urozmaicony krajobraz czeskich Karkonoszy, gdzie ma źródła nie tylko Łaba i jej główny dopływ Biała Łaba, ale również rzeka Úpa, Jizerka lub Mumlava. Tylko Izera rozpoczyna swoją krętą drogę w torfowiskach sąsiednich Gór Izerskich. Już po kilku kilometrach jednak niedaleko miejscowości Harrachov łączy się z rzeką Mumlava i kształtuje jedną z najbardziej romantycznych dolin rzecznych Karkonoszy – Jizerský důl.

Krótkie strome zbocza polskich Karkonoszy odwaniają głównie rzeki Kamienna, Wrzosówka, Podgórna, Łomniczka, Łomnica i Jedlica. Ich wody odpływają do Bałtyku, rzeki po czeskiej stronie płyną do Morza Północnego. Grzbiet Śląski (czes. Slezský (hraniční) hřbet) jest zatem przedziałem wodnym dorzecza Łaby i Odry.

Potoki i rzeki są domem wielu górskich zwierząt i z odrobiną szczęścia i cierpliwości można w ich pobliżu zobaczyć dwa klejnoty świata ptaków – pluszcza, który jest sprawnym nurkiem poszukującym pożywienia pod wodą, oraz zimorodka, który cierpliwie obserwuje z odpowiednich miejsc nad wodą kłębianie się drobnych rybek pod sobą i w odpowiednim momencie zmienia się w szybkiego i zręcznego rybaka.

Karkonoskie wodospady

Wodospady są jak srebrne wstążki na zboczach gór i należą do popularnych celów turystycznych. Karkonosze są najbogatszym w wodospady pogórzem w Czechach. Po obu stronach gór jest ich kilkadziesiąt, od najbardziej znanych, jakimi są Wodospad Łabski, Panczawski lub Mumławski, wodospady Kamieńczyk lub Szklarki, poprzez mniej znane i przeważnie ukryte w lasach wodospady, kaskady i pierzeje na szeregu górskich potoków i rzeczek.

Mały Wodospad Łabski, pierzenie oraz wodospady na Białej Łabie, na potoku Klínový potok, w Sedmidolí, w Modrym dole (czes. Modrý důl), w dolinie Těsný (Klauzův) důl nad miejscowością Janské Lázně, to jest tylko mała podpowieź, gdzie można delektować się scenerią przyrody, jaką tworzy bystra woda górskich potoków w miejscach o zróżnicowanej odporności lub rozwarstwieniu podłoża geologicznego. Każdy z wodospadów jest oryginalnym

wytworem przyrody świadczącym o burzliwej przeszłości Karkonoszy. Już ich same nazwy – Luční, Kotlový, Balvanový, Tetřeví, Lavinový, Morénový, Štolový, Jelení kaskáda lub Honzův vodopád – zdradzają nieco z historii odkrywania i opisywania tych wytworów przyrody najwyższych czeskich gór. Wyjątkowe środowisko w okolicy

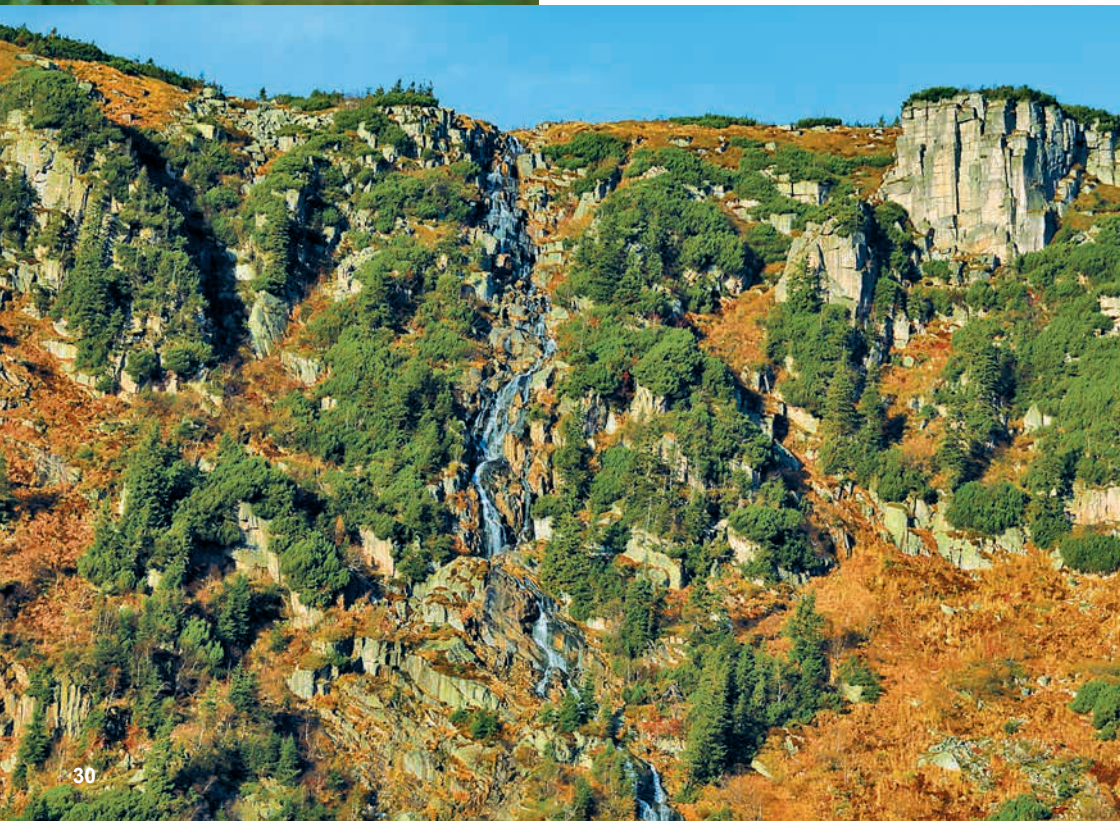
wodospadów, pierzei i skalistych przełomów w szeregu miejsc urozmaicają dodatkowo marmity i kotły eworsyjne, które powstają w wyniku wirowania drobnych kamyków i ziarenek piasku na skalnym podłożu. Najwięcej jest ich na rzece Izerze a kotły eworsyjne można podziwiać odwiedzając Wodospad Mumlański.

W karkonoskich ogródkach

Na końcu najdłuższej doliny lodowcowej Karkonoszy, Łabskiego Dołu, przed turystami otwiera się niepowtarzalna sceneria skalnych cyrków polodowcowych Harrachova, Pančavská i Navorská jáma. Dawno temu zaczynał się tutaj potężny lodowiec, który pod warstwą lodu o wysokości wielu dziesiątków metrów wypełniał Łabskie Jamy (czes. Łabské jámy). Dziś kontynuują jego górotwórcze dzieło lawiny śnieżne, które regularnie zsuwają się po stromych zboczach jam. Trwale bezleśne torysny lawinowe zasiedliło tak bogate zbiorowisko krzewów, roślin zielnych i zwierząt, że nasi przodkowie, którzy tu chodzili zbierać rośliny lecznicze, zaczęli te miejsca w karkonoskich kotłach nazywać ogródkami (czes. zahrádky) (na przykład Krakonošova

i Čertova zahrádka w Olbrzymim Dole (czes. Obří důl). Najbogatsze ze wszystkich stanowisk po czeskiej stronie gór znajduje się jednak tu, w Panczawskiej Jamie (czes. Pančavská jáma), a jego nazwa Schustlerova zahrádka będzie już zawsze przypominać jednego z najwybitniejszych karkonoskich badaczy. Geobotanik František Schustler był pierwszym, który opracował (już w 1923 roku!) projekt założenia Karkonoskiego Parku Narodowego. Do popularnych miejsc należy Wodospad Panczawski, którego srebrzysta woda spada po granitowych kaskadach

z wysokości 148 metrów, aby na dnie doliny połączyć się z meandrującą Łabą. Kilometr niżej wpada do Łaby z lewej strony Pudlava, której system wodospadów i kaskad o wysokości 122 m przeważnie umyka uwadze turystów, ponieważ jest częściowo ukryty w świerczynach. Na pewno jednak warto odwiedzić jesienią punkt widokowy Ambrožova vyhlídka niedaleko Wodospadu Panczawskiego. Widok barwnej powodzi liści pokrzywionych drzew na stromych lawinowych zboczach Łabski Jam należy do najpiękniejszych wrażeń w Karkonoszach.

W półmroku górskiej puszczy

W najdalej na wschód położonej części Karkonoszy wznosi się na wysokość 1033 metrów masyw Rýchor, skąd przy jasnej pogodzie są przepiękne panoramy całych wschodnich Karkonoszy z dominującym stożkiem Śnieżki. Kto jednak dostanie się tu przy deszczowej lub mglistej pogodzie, zwłaszcza jesienią, też nie będzie żałować. Jest to najlepszy czas na wyprawę do lasu Dvorský les – starej buczyny na szczycie Rýchor. Pokrzywione pnie starych buków są wymownym świadectwem corocznego borykania się lasu z porywistymi wiatrami i ciężkim pancernem z lodu. Już sama obecność buków na tej wysokości jest

swego rodzaju unikatem. Kadłuby starych pni pokrywają dywany mchów i zarodnie żagwi a liczne dziuple dają schronienie leśnemu ptactwu, wśród którego nie brakuje krzyżodzioba świerkowego, dzięcioła, dzięciołka i różnych sów. Jeszcze wcześniej, niż na wiosnę zdążą się zazielenić podcienie starej buczyny, w ich podroście zajaśnieją setki kwiatów

śnieżyc, zawilców, kokoryczy i czosnków. Las Dvorský les czasem nazywany też jest puszczą. Pierwotne lasy karkonoskie mogły miejscami tak wyglądać. Sam Dvorský les, wcześniej otoczony górskimi wioskami, które częściowo zanikły, był jednak lasem pasterskim. Do dzisiejszej postaci „puszczy” rozwinął się po ukończeniu działalności człowieka.

Świerkowa tajga

Kiedy wędrując na grzbiety gór przedostaniemy się przez podcień górskich buczyn w odcieniu świeżej zieleni, otoczy nas półmrok lasu świerkowego, który na zboczach gór przypomina odległą o tysiące kilometrów północną tajgę. Jest to pozornie ubogi świat, ponieważ królestwo górskich świerków tylko rzadko urozmaicają jarząbki lub górskie jowity. Przy ziemi rozciągają się dywany traw cieniulubnych, paproci i mchów. Jednak również świerkowa tajga tryska bogactwem organizmów, gdzie ciszę zielonego półmroku przerywają głosy

krzyżodziobów, osobliwych ptaków, których głównym pożywieniem są nasiona z szyszek świerkowych. Dzieciotł czarny potrafi nieomylnie znaleźć swoje pożywienie – larwy owadów pod korą – ich obecność zdradzają głębokie otwory w pniach starych świerków. Z gałęzi prastarych świerków wcześniej spływały grzywy porostów brodaczek i żyłeczników, które w latach niedawnej kłęski emisyjnej niemal całkowicie zniknęły z karkonoskich lasów. Na szczęście te czułe wskaźniki czystości atmosfery znów wracają do karkonoskich lasów. Górskie świerczyny

żyją swoim życiem, którego przedstawicielami są też korniki, zwłaszcza postrach leśników kornik drukarz. Jednak on również ma w przyrodzie parku narodowego swoje pełnoprawne miejsce, dlatego nie należy postrzegać czasem suchych, obumarłych świerków jako zaniedbania ochrony tutejszej przyrody. Przeciwnie, przyroda, nie ludzie, powinna tu być tym głównym gospodarzem i wybrać sobie, co jej pasuje najlepiej.

Tajemniczy świat torfowisk

Góry, to nie tylko strome zbocza i urwiska skalne z bystrymi potokami, ale również płaskie zapadliska na grzbietach, gdzie gromadzi się woda deszczowa i rozciąga chybotliwe królestwo mchów torfowców. Jest to świat ciemno zabarwionych jeziorzek torfowiskowych, w zwierciadłach których przegładają się pokryte białym puchem owocostany wełnianek. Na płaskiej przełęczy między szczytami Černá i Světlá hora na wysokości 1200 metrów nad poziomem morza, pośrodku niskiego świerkowego lasu, w przeciągu kilku tysięcy lat powstało głębokie torfowisko, które jest interesującym naturalnym archiwum. Stare warstwy brązowo-czarnego mazistego torfu na wiele stuleci konserwują bowiem ziarenka pyłku różnych roślin, i dają specjalistom unikalne

świadczy, jak wyglądał nasz krajobraz przed tysiącami lat. Pomimo tego, że torfowisko jest ściśle chronione, po jego obwodzie prowadzi ścieżka poznawcza, która przedstawi nam specyficzny świat leśnych torfowisk. Z odrobiną szczęścia można tu usłyszeć a nawet zobaczyć tokujące cietrzewie i pocieszyć oko widokiem powodzi białych główek wełnianek lub miniaturowych krzewów modrzewnicy zwyczajnej i żurawiny drobnolistkowej. Kadłuby starych suchych świerków wyjątkowo nie są

świadczyły o szkodliwym wpływie emisji, ale zupełnie naturalnym elementem żywego torfowiska, którego szybki wzrost nie daje drzewom żadnej szansy na długotrwałe przeżycie. Na przełęcz ma też źródło znany Černohorský potok, który trochę niżej pędzi zielono omszonym skalistym korytem i tworzy romantyczne sceny doliny Klauzů dól. Jesienią zapewnia niezwykle przeżycia podczas obserwacji różnobarwnych galaktyk wirujących liści w głębokich kipieliach potoku.

Królestwo wiatru i mrozu na grzbietach gór

Człowiek bywa na grzbietach gór tylko chwilowym gościem, dlatego potrafi na parę godzin pogodzić się z nieprzychylnością górskiego klimatu. Ale stali mieszkańcy tundry porostowej musieli dobrze przygotować się do trudnego życia na grzbietach gór. Łodygi drobnych mchów i porostów potrafią przeżyć nawet w porywistym wietrze i na powierzchni zamrożonej gleby, żółto kwitnące jastrzębce chronią się gęstym porostem srebrzystych włosków na powierzchni liści i łodyg a rzadkie kępki traw trzymają się wytrwałymi korzeniami zagłębieni między kamieniami. Świat dwu-, cztero-, sześć- i ośmionogich stworzeń znajduje dobrą kryjówkę i środowisko do przeżycia

w głębokich blokowiskach, lub pojawiają się one tu tylko na kilka krótkich tygodni apogeum górskiego lata. Kamienista powierzchnia tundry porostowej niesie unikalny podpis długotrwałego działania mrozu i lodu, dwóch sił przyrody, które na najwyższych szczytach Karkonoszy wytworzyły osobliwe wzory w postaci kamiennych wielokątów, bruzd, łobów soliflukcyjnych i tarasów krioplanacyjnych. Karkonoska tundra bardziej zatem przypomina odległy krajobraz Skandynawii, niż krajobraz pogórzy środkowoeuropejskich. Karkonosze są prawdziwą i unikatową wyspą tundry północnej w środku Europy i trudno znaleźć ich odpowiednik w okolicznych górach Europy środkowej.

Chaty zrębowe i ich mieszkańcy

Pokolenia naszych przodków zdobywały metr za metrem coraz wyżej położone miejsca naszych gór. W przeciągu kilku stuleci miało to też wpływ na oblicze Karkonoszy. Człowiek stworzył tutaj szczególny koloryt krajobrazu górskiego. Jest on wyjątkowy i niepowtarzalny. Inny krajobraz otacza nas w Alpach, inny na Szumawie lub w Jesionikach. Krajobraz Karkonoszy jest swoistą mozaiką górskich lasów i bezleśnych enklaw łąkowych z różnobarwną mozaiką kwiecistych górskich łąk, a przede wszystkim z urokliwą architekturą górskich zabudowań – karkonoskich chat zrębowych.

Ich wygląd wyraża skromność i pokorę, bowiem surowe górskie środowisko miało wpływ na wszystkie aspekty życia codziennego górali. Godna naszego podziwu jest doskonała znajomość górskiej przyrody naszych przodków, o której świadczy styl architektoniczny starych chat zrębowych, umieszczenie ich okien i drzwi dobrze chronionych przed wiatrem i śniegiem, lub górskich lukarn do podawania siana, oraz precyzja, z jaką potrafili umieścić swoje domostwa na zboczach gór. Pomimo wielu niewłaściwych ingerencji w charakterystyczną architekturę karkonoskich górskich domostw,

w wielu miejscach Karkonoszy pozostała pierwotna zabytkowa zabudowa, zasługująca na naszą uwagę i opiekę. Jest tak na przykład w miejscowościach Valteřice, Štěpanice, Křížlice, Mrklův, na Benecku, w miejscowościach Buřany, Paseky, lub po polskiej stronie gór w miejscowościach Borowica, Bukowiec, Jagniątków, Michałowice, czy też w Sosnówce. Wszędzie tam dziedzictwo kulturowe naszych przodków żyje dalej i powinno być dla nas przykładem harmonijnego współżycia człowieka z przyrodą.

Dziedzictwo przodków

Pomimo małej powierzchni i niskiej wysokości nad poziomem morza Karkonosze należą do najliczniej odwiedzanych gór Europy i swoją sławą przewyższają dużo wyższe góry o dźwięcznych nazwach. Jest to region, którego różnorodność przyrodnicza nie ma odpowiednika w okolicznych środkowoeuropejskich górach. Jest to jednak również kraj o niezwykle bogatej historii, kulturze i własnym życiu gospodarczym, gdzie zwłaszcza ruch turystyczny jest głównym i przyszłościowym źródłem utrzymania tutejszych mieszkańców. Jeżeli jednak ma zostać naprawdę źródłem z przyszłością, nie może zmieniać wartości

przyrodniczych, historycznych i kulturalnych Karkonoszy. Zachowanie atrakcyjnego środowiska górskiego nie polega zatem tylko na ochronie roślin, zwierząt lub interesujących wytworów wiatru, mrozu, lodu lub wody, to znaczy na ochronie bogactwa przyrodniczego, które rozwijało się bez naszego udziału przez wiele tysięcy lat. Trzeba uwzględnić również i dbać o dziedzictwo kulturowe, które w krajobrazie górskim pozostawiły pokolenia naszych przodków. Świat gór jest bogatym skarbem pełnym świadectw kruchej i niestałej relacji człowieka do górskiej przyrody. Z takiego skarbcza trzeba zawsze brać z umiarem i rozumem.

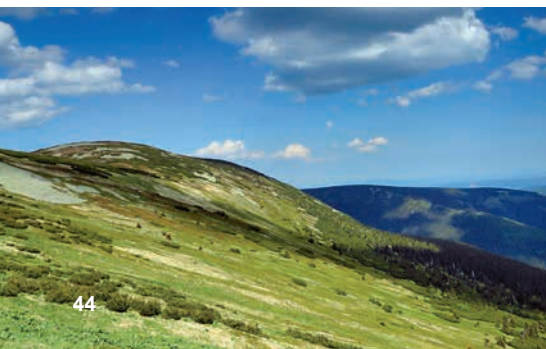

Park narodowy na granicy

Karkonosze stanowią naturalną granicę między Republiką Czeską i Polską. Już od 1963 roku (w polskiej części jeszcze wcześniej, od 1959 roku) niemal całe pogórze o powierzchni w przybliżeniu 640 km² ma status Parku Narodowego (454 km² po czeskiej i 185 km² po polskiej stronie). Dzięki unikalnemu bogactwu przyrody, pięknu krajobrazu, łatwej dostępności i bogatej ofercie turystycznej i rekreacyjnej ten transgraniczny park narodowy należy do najliczniej odwiedzanych w Europie. Jest to pogórze pełne świadectw dawnych naturalnych procesów, które kształtowały tę

część naszego kontynentu. Jednocześnie jednak położenie Karkonoszy w środku Europy przyczyniło się do tego, że człowiek krok za krokiem ujarzmił górską przyrodę i zmieniał jej oblicze, tworząc z najwyższych czeskich gór terytorium pełne świadectw wzajemnego współistnienia człowieka i górskiej przyrody. Karkonosze są w pełnym tego słowa znaczeniu narodowym dziedzictwem kulturalnym czeskiego i polskiego narodu, a status parku narodowego i bilateralnego rezerwatu biosferycznego UNESCO jest niezbędnym warunkiem zachowania tych wyjątkowych wartości.

KARKONOSKI PARK NARODOWY

Czar Karkonoszy

Wydał: Dyrekcja Karkonoskiego Parku Narodowego w 2020 roku

Tekst: © Jan Štursa

Zdjęcia: © Kamila Antošová, Petra Doležalová, Radek Drahný, Tomáš Koblížek, Pavel Musil, Zdeněk Patzelt, Ondřej Prosický, Richard Stehlík, Jan Vaněk

© 2020, Správa Krkonošského národního parku, [Dyrekcja Karkonoskiego Parku Narodowego], Dobrovského 3, 543 01 Vrchlabí

Wydrukowano na papierze z recyklingu.

ISBN 978-80-7535-096-1

ŠTURSA, Jan. *KARKONOSKI PARK NARODOWY: Czar Karkonoszy*. 2. Vrchlabí: Dyrekcja KRNP, 2019. ISBN 978-80-7535-096-1.

NIE NA SPRZEDAŻ.

112

SOS

150

STRAŽ
POŽARNA

155

LEKARZ

158

POLICJA

602 448 338 albo **1210**

(+48) 985 albo **601 100 300**

GOPR (CZ) / GOPR (PL)